

PROBLEMELE DEMOGRAFICE ALE TRANSILVANIEI ÎNTRE ȘTIINȚA ȘI POLITICĂ (1920—1945). STUDIU DE CAZ.

SORINA BOLOVAN, IOAN BOLOVAN

„Singura sursă indiscutabilă de drept de stăpânire asupra unui teritoriu este hotărârea majorității locuitorilor aceluia teritoriu... Cine nu respectă acest principiu al autodeterminării popoarelor? Aceia care nu-și pot întemeia revendicările pe principiul etnic”¹. Afirmatia de mai sus a fost făcută de Sabin Manuilă în nefasta vară a anului 1940, când principiul forței a învins pe cel al rațiunii. Unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918 a reprezentat, mai presus de orice, aplicarea firească a principiului dreptului la autodeterminare a populației majoritare. Astfel, potrivit datelor recensământului din 1910 (nu apreciem aici corectitudinea operațiilor efective de recenzie), românii constituiau 53,7% din totalul populației Transilvaniei — inclusiv Banatul, Crișana și Maramureș². Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920 nu a făcut decât să consacre în planul dreptului internațional o realitate politică și teritorială ce se întemeia pe o evidentă superioritate demografică. Cu toate acestea în țara vecină și nu numai, a luat naștere o propagandă revizionistă care nu o dată a invocat și interpretat în spijinul tezelor ei date și statistici eronate ori a răstălmăcit conținutul unor fenomene istorice sau demografice³.

În fața unei atari situații se ridică unele întrebări: care a fost poziția oamenilor de știință români între 1920—1945 față de problema Transilvaniei? Cât de constantă și profundă a fost replica științei românești? Care domenii și în ce măsură producția științifică a devenit militantă și consonantă cu acțiunea politică internă și externă a guvernului român? Fără pretenția de a epuiza toate întrebările ce derivă din abordarea unui asemenea subiect, în lucrarea de față vom încerca să schițăm care a fost diapazonul studiilor de demografie a Transilvaniei în contracararea propagandei revizioniste și apărarea principiului integrității teritoriale a statului național unitar român.

O primă observație ce se desprinde referitoare la perioada ce face obiectul demersului nostru este cvasiabsența unei tradiții științifice românești în materie de demografie a Transilvaniei, comparativ cu alte

¹ Sabin Manuilă, „Principiul etnic și revendicările maghiare” în *România Nouă*, VII, nr. 3, 1940, p. 5.

² Ioan Bolovan, „Contribuții privind situația demografică a Transilvaniei în anii 1850—1910”, în vol. *Istoria României. Pagini transilvane*, coord. acad. Dan Berindei, Cluj-Napoca, 1994, p. 303.

³ Ion Calafeteanu, *Revizionismul ungar și România*, București, 1995, p. 31.

discipline precum istoriografia, lingvistica, dreptul etc. (excluzându-i în a doua jumătate a secolului trecut pe Dionisie Pop Marțian care a activat dincolo de munți sau pe enciclopedia George Barițiu). De aceea nu trebuie să ne surprindă bilanțul relativ modest al studiilor demografice în primii ani după Unire. De altfel, puținii autori care publică ocazional în acești ani articole cu conținut demografic nu fac decât să semnaleze ori să valorifice diverse izvoare istorice cu caracter statistic, cum este cazul lui Virgil Ciobanu ori Zenovie Păclișanu⁴. Alții abordează în articolele din presa vremii, realități demografice sau economice ce se originează în perioada anterioară Unirii, surprinzându-se aspecte necorespunzătoare noului cadru politico-statal (ii menționăm aici doar pe Petru Suciș și Sabin Opreanu⁵ care au avut două contribuții în acest sens).

Sfârșitul deceniului trei a înregistrat afirmarea în viața științifică românească a 3 tineri cărturari care în perioada următoare au consacrat problemelor populației Transilvaniei o bună parte din munca și activitatea de cercetare. Nu întâmplător, ei aparțin aceleiași generații, fiind născuți în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea. Cadrul social-politic în care au crescut și s-au format a marcat cariera științifică și profesională a acestor personalități ilustre, exemple remarcabile ale tipului de intelectual transilvănean interbelic. Doi dintre ei au venit în sfera demografiei având o pregătire medicală (Sabin Manuilă și Petre Râmneanțu); șansa lor a fost faptul că au beneficiat cu ajutorul Fundației Rockefeller de stagii de perfecționare în SUA în domeniile biometriei, statisticii și igienei. Cel de al treilea, Ștefan Manciulea, a îmbrățișat demografia după ce a urmat inițial studii superioare în domeniile istoriei și geografiei. Oricum, rezultatele activității acestora au fost complementare, formația lor intelectuală variată dovedindu-se benefică din punctul de vedere al abordării complexe, interdisciplinare a problemelor demografice transilvănene. Spațiul limitat al lucrării de față nu ne permite evocarea biografiei și activității fiecăruia, de aceea vom aborda doar principalele probleme demografice rezultate din opera lui S. Manuilă.

Primele cercetări ale dr. Sabin Manuilă vizează probleme din sfera medicinei (epidemiile din Transilvania). El a pledat cu deosebire pentru teza neacceptată încă în totalitate în Europa vremii — conform căreia o politică națională de sănătate nu poate fi realizată decât pe baza unor temeinice informații de ordin demografic. La mijlocul deceniului trei, S. Manuilă a întreprins ample cercetări biologice asupra grupelor sanguine ABO, folosind metoda isohemaglutinației. Cercetările lui sero-antropologice erau inedite în România, iar în Europa știința era în curs

---

⁴ Virgil Ciobanu, „Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă la anul 1760—1762. Copiată din Arhiva de războiu din Viena”, în *Anuarul Institutului de Istorie națională*, III, 1924—1929; Zenovie Păclișanu, „Cea mai veche statistică bisericească a românilor ardeleni (1716)”, în *Cultura creștină*, IX, 1920, p. 113; idem, „O statistică a românilor ardeleni de la începutul veacului al XVIII-lea”, în *Societatea de mâine*, IV, 1927, p. 183.

⁵ Petru Suciș, „Problema orașelor ardeleni”, în *Societatea de mâine*, I, 1924, p. 512—517; idem, *Poporația Ardealului și simțul realităților socio-economice*, Cluj, 1925, 31 p.; Sabin Opreanu, „Problema orașelor ardeleni”, în *Societatea de mâine*, I, 1924, p. 595—596.

de constituire (lucrările lui S. Manuilă au fost apreciate pe plan internațional, fiind susținute ori publicate la Paris⁶ și New York). Prelevarea a mii de eșantioane de sânge provenind de la români, unguri, șvabi, bulgari sau slovaci din Banat, a demonstrat pentru români aceleași proporții din fiecare grupă sanguină ca la românii din Vechiul Regat, iar pentru celelalte neamuri ca și trunchiul etnic din care s-au desprins de-a lungul istoriei. O activitate similară s-a desfășurat ulterior în alte regiuni ale Transilvaniei sub îndrumarea dr. Gh. Popovici. Concluzii importante rezultau astfel în vederea clarificării originii și a structurii etnice a populației, în special pentru zona de sud-estică a Transilvaniei.

După ce a revenit din SUA în anul 1926, preocupările lui Sabin Manuilă în domeniul strict al demografiei s-au multiplicat. Atenția lui a fost reținută în acei ani de evidențierea tendințelor mișcării populației Transilvaniei în primul deceniu după Unire. Analiza mișcării mecanice a populației, a sporului natural pe diferite etnii a evidențiat progresul general demografic înregistrat în provincie după 1920⁷. Oarecum surprinzător, indicele de creștere al populației maghiare din Transilvania era superior maghiarilor din Ungaria în același interval temporal. Explicația autorului lua în considerare atât vitalitatea și fertilitatea sporită a maghiarilor din Transilvania comparativ cu cei din Ungaria, cât și multiplele condiții favorabile de afirmare ale acestei minorități din cadrul statului român. Evident, teza susținută de propaganda din țara vecină, potrivit căreia minorității maghiare din provincie îi era limitat accesul la viața economică (indiscutabil un factor esențial al creșterii demografice) era amendată de respectiva evoluție demografică ascendentă.

Spre sfârșitul deceniului trei, S. Manuilă a elaborat un studiu consistent consacrat evoluției demografice a orașelor și minorităților etnice din Transilvania⁸. Autorul a abordat amply și într-un context larg problema urbanizării de la sfârșitul sec. al XIX-lea până la vremea redactării materialului. Dealtfel, lucrarea a și fost premiată în anul 1929 de către Academia Română. Geneza studiului lui Manuilă trebuie plasată în contextul exacerării de către propaganda revizionistă a tezei așa zisei „românizări“ a orașelor transilvănene după 1918. Conținutul tezei respective era un fenomen demografic real, însă interpretarea dată era tendențioasă. Sabin Manuilă a demonstrat că structura etnică din mediul urban înainte de 1918 era artificială ca urmare a unei politici constante de discriminare a românilor și era neconformă cu realitățile demografice din întreaga provincie. Astfel, dacă la 1900 românii reprezentau în mediul urban din Transilvania doar 17,7% iar maghiarii

⁶ Sabin Manuilă, „Recherches sur les races roumaine et hongroise en Roumanie par l'isohemaglutination“, în *Comptes Rendus des seances de la Société de Biologie*, Paris, tome XC, janvier 1924; idem, „Recherches sero-anthropologiques sur les races en Roumanie, par la méthode de l'isohemaglutination“, în *Ibidem*, mars 1924.

⁷ Idem, „Tendințele mișcării populației în județele Transilvaniei în anii 1920—1927“, în vol. *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918—1928*, vol. I, București, 1929.

⁸ Idem, „Evoluția demografică a orașelor și minoritățile etnice din Transilvania, în *Arhiva pentru știința și reforma socială*, VIII, 1929, nr. 1—3, p. 91—212.

50,2%, situația s-a schimbat radical până la recensământul din 1930 când ponderea românilor a crescut până la 34,9%, iar cea a maghiarilor a scăzut la 37,9%⁹.

O atare situație, afirmă S. Manuilă, a fost consecința unui fenomen demografic natural și nu a unei politici brutale de românizare a maghiarilor. În primul rând, toți evreii din mediul urban fuseseră înregistrați înainte de 1918 ca maghiari, după unire conștiința etnică a acestora fiind revigorată, încât la 1930 ei și-au declarat adevărata origine etnică. În al doilea rând, după 1918 au părăsit Transilvania circa 200.000 de maghiari, marea lor majoritate aparținând armatei și administrației care au fost înregistrați anterior în special în mediul urban. În al treilea rând, după eliminarea în 1918 a oricăror bariere politice, economice, culturale ori psihologice care împiedicaseră până atunci așezarea românilor în mediul urban, s-a observat o puternică tendință de emigrație a surplusului de populație rurală către orașele aflate în plin proces de industrializare. Și cum aproape tot hinderlandul marilor orașe era format din sate românești, ori cu o populație majoritar românească, a fost normal ca numărul celor stabiliți în orașe după 1920 să fie preponderent românesc.

S. Manuilă a reluat problema și într-un studiu publicat în deceniul patru, dar el a făcut cunoscute aceste probleme demografice și în foruri ori publicații cu circulație internațională¹⁰ (a susținut o comunicare în acest sens și la congresul mondial de studii al populației de la Roma din 7—10 sept. 1931). Pe măsură ce ofensiva revizionistă s-a amplificat eforturile lui S. Manuilă în vederea cunoașterii veridice a structurii etnice a populației Transilvaniei (dar și a celorlalte provincii românești unite în 1918) s-au multiplicat¹¹. Devenit director general al Institutului Central de Statistică, S. Manuilă a conferit acestei instituții un prestigiu științific apreciat și de observatorii străini. Astfel, Georg K. Strode, fost director al Fundației Rockefeller nota în 1953 că „Institutul a fost o creație a imaginației, cunoștințelor și geniului administrativ al lui S. Manuilă. El l-a transformat până în 1938 într-una din instituțiile demografice cele mai importante ale Europei”¹². Demonstrația demografică a lui S. Manuilă a relevat lipsa de consistență a revizionismului, faptul că statul național unitar român creat în 1918 a avut la bază preponderența etnică a românilor în toate prô-

⁹ Sorina și Ioan Bolovan, „Contributions Regarding Transylvania's Ethnic and Religious Structure in 20th Century”, în *Transylvanian Review*, vol. III, no. 3 (Autumn), 1994, p. 36., vezi și la Louis Roman, „Sabin Manuilă et la démographie historique”, în *Transylvanian Review*, vol. III, no. 1 (Spring), 1994, p. 56—57; Vladimir Trebici, *Demografie. Excerpta et selecta. Academicianul la vârsta de 80 de ani*, București, 1996, p. 191.

¹⁰ Sabin Manuilă, „The Present situation and the future ethnical evolution of the cities in the new provinces of Rumania”, în *Proceedings of the international Congress for studies on population, 7—10 sept. 1931*, vol. VII, Roma, 1934; idem. „Le developpement des centres urbains en Transylvanie”, în *Revue de Transylvanie*, I, 1934—1935, p. 445—460.

¹¹ Idem, „România și revizionismul. Considerații etnografice și demografice”, în *Arhiva pentru știința și reforma socială*, XII, 1934, nr. 12, p. 55—82; idem, *Etude ethnographique sur la population de la Roumanie*, Bucarest, 1938, 39 p.

¹² *Antologia asociațiilor și personalităților culturale românești din exil 1940—1990*, ediția a II-a, San Diego, 1991, p. 389.

vinciile. Sabin Manuilă și-a adus aportul la soluționarea problemelor controversate dintre România și Ungaria propunând ca principiu schimbul de populație. În preziua plecării la Viena, într-o ședință la rege, S. Manuilă i-a arătat lui M. Manoilescu limitele maximale și minimale ale compromisului pentru transferul de populație¹³.

Dictatul de la Viena din 30 august 1940 a dus la pierderea de către România a unui teritoriu cu o evidentă majoritate românească. Nu întâmplător S. Manuilă a redactat în perioada următoare un studiu sintetic (publicat în limbile germană și engleză) referitor la consecințele demografice ale dictatului de la Viena¹⁴. Demersul omului de știință transilvănean evidențiază injustețea actului de agresiune săvârșit la adresa României de către Ungaria susținută copios de către diplomația germană și italiană. Analiza pertinentă a surselor statistice l-au condus pe Manuilă la concluzia că aproximativ 49,10% din totalul populației aflate pe teritoriul cedat Ungariei era de origine etnică românească. În acele condiții devenea necesară organizarea în România a unui recensământ general al populației pentru evaluarea exactă a pierderilor umane și materiale rezultate în urma rapturilor teritoriale din vara anului 1940. La scurt timp după venirea în fruntea României a generalului Ion Antonescu, S. Manuilă i-a înaintat un memoriu în care preciza: „socotesc absolut necesar să se execute în 1940—1941 un recensământ general după aceleași concepții ca la 1930... Rostul meu, în calitate de om de știință și de ardelean, este să insist pentru înarmarea țării cu cele mai importante arme de care vom avea nevoie la conferința păcii, pentru recăștigarea granițelor noastre naționale. Este singurul ideal care mă preocupă în momentul de față, este însăși rațiunea existenței mele. Militez pentru această idee între toate împrejurările cu scrisul, cu grai viu și cu fapta”¹⁵.

Așa după cum se știe, principiul etnic propus de delegația română la Turnu Severin în august 1940, la tratativele cu delegația maghiară, rețut apoi la Viena, nu a fost acceptat. Cu toate acestea, S. Manuilă nu a renunțat la ideea schimbului de populație între state ca o posibilă cale de aplanare în viitor a conflictelor interetnice și a războaielor. De altfel, soluția a fost agreată și uzitată chiar de țările membre ale Națiunilor Unite la sfârșitul celei de-a doua Conflagrații mondiale¹⁶. În toamna anului 1941, după o întrevedere prealabilă cu Ion Antonescu, S. Manuilă a finalizat un studiu, rămas inedit până acum, referitor la etapele și modalitățile de aplicare a schimbului de populații în cazul României (vezi anexa). În preambulul lucrării Manuilă arată că „un schimb de populație, oricât ar fi de dureros, nu atinge totuși gradul

¹³ Valeriu Pop, *Bătălia pentru Ardeal*, ediție de Sanda Pop și Nicolae C. Nicolaescu, București, 1992, p. 140.

¹⁴ Idem, *Die volkspolitischen Folgen der Teilung Siebenbürgens*, Bukarest, 1941, 48 pag; idem, *The Vienna Award and its demographical consequences*, Bucharest, 1945, 56 pag.

¹⁵ Arhivele naționale Filiala București, *Fond dr. Sabin Manuilă*, I/899, f. 6—7.

¹⁶ Z.A.B. Zeman, *The Making and Breaking of Communist Europe*, Oxford and Cambridge, Massachusetts, 1991, p. 211—212; Sándor Balogh: „Population Removal and Population Exchange in Hungary after World War II”, in *Ethnicity and Society in Hungary*, edited by Ferenc Glatz, Budapest, 1990, p. 407 sqq.

de sacrificiu la care împinge un război, și mai ales un război crâncen¹⁷.

Punctul de vedere al lui S. Manuilă nu era inedit în peisajul științific și politic din zona central-europeană, însă el reprezenta o contribuție românească valoroasă la aplanarea conflictelor regionale. Conținutul memoriului relevă suplețea gândirii lui Manuilă, în general disponibilitatea autorităților române de a soluționa diferendul cu Ungaria îmbinând atât schimbul de populație cât și corectivul teritorial de-a lungul unei părți a frontierei de vest. Crearea în vara anului 1942 de către Mihai Antonescu a Biroului Păcii a însemnat și o sporire a responsabilităților lui S. Manuilă, și a Institutului Central de Statistică pe care acesta îl conducea în vederea elaborării materialelor demografice necesare refacerii frontierelor etnice ale statului român¹⁸.

Se impunea în primul rând prelucrarea datelor recensământului efectuat în primăvara anului 1941, evaluarea consecințelor demografice ale noilor realități geopolitice rezultate în urma intrării României în războiul antisovietic etc. Evenimentele politico-militare din anii 1944—1945 au creat României noi probleme, inclusiv de ordin demografic, ele depășind însă cadrul prezentei lucrări. De altfel, studii viitoare vor trebui afectate lui Șt. Manciușea, P. Râmneanțu, D. Prodan, A. Goloșența etc. care, aidoma lui S. Manuilă, au ilustrat în acei ani tumultuoși cât se poate de clar condiția omului de știință român (savant și „soldat“). Întreaga activitate științifică și profesională a dr. Sabin Manuilă din perioada interbelică, concentrată în formula „demografia militans“ demonstrează un profund atașament față de problemele națiunii, dorință sinceră, onestă de a contribui cu mijloacele științei la contracararea unei propagande revizioniste ce amenința integritatea statului național unitar român. Indubitabil, cercetările de demografie a Transilvaniei ilustrate cu profesionalism și de Sabin Manuilă au răspuns unor nevoi concrete, acelea de a cunoaște corect conținutul unor procese și fenomene contemporane extrem de complexe. Deliberat sau nu, ambițiosul program de cercetare demografică a infirmat teze frecvent vehiculate de o propagandă dezvoltată în unele state vecine. Din păcate, nici după 1945 nu a primat întotdeauna factorul demografic (etnic) în statornicirea hotarelor dintre țări, importante teritorii românești rămânând în afara granițelor noastre.

¹⁷ Arhivele Naționale, Filiala București, *fond cit.*, XII/211, f.1.

¹⁸ Ion Ardeleanu, „Biroul Păcii: proiecte privind soluționarea problemei frontierelor României și realizarea unor bune relații în Balcani“, în *Europa XXI*, vol. I—II, 1993, Iași, p. 128—129. Unele materiale elaborate în acei ani vor fi folosite ulterior pentru conferința de pace. Cf. Valeriu Florin Dobrinescu, *România și Ungaria de la Trianon la Paris (1920—1947). Bătălia diplomatică pentru Transilvania*, București, 1996, p. 192.

ANEXA*

15 octombrie 1941

Domniei — Sale
Domnului MAREȘAL ION ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATULUI ROMÂN

DOMNULE MAREȘAL,

În audiența pe care ați binevoit a-mi acorda, la Tighina, am rămas cu profunza convingere, că drumul pe care îndrumați destinele neamului românesc este acela, pe care îl consideram în sufletul meu ca cel mai scump ideal al neamului nostru. Îndată ce ați binevoit a formula concepția care Vă animează, și care iese din cadrul de înțelegere a celor mai mulți dintre contemporani, mi-am dat seama, că urmăriți un mare ideal, a cărui realizare însă va produce multă suferință omenească pentru generația noastră și ne va obliga la eforturi fără precedent în istoria Românilor.

Sunt adânc recunoscător pentru onoarea ce mi-ați făcut, împărțându-mi gândurile Domniei-Voastre și m-am socotit obligat, ca bazat pe ideile fundamentale, pe cari nădăjduiesc că le-am înțeles just, să construiesc o schiță de proiect, care să ilustreze cadrul tehnic al problemei schimburilor de populație, care interesează România.

Două justificări esențiale ridică la nivelul de soluție ideală metoda schimbului de populație, și anume: 1) recucerirea Ardealului nu ar însemna scoaterea lui din discuțiile viitoare româno-maghiare și din sfera de revendicare a Ungurilor. Recucerirea Ardealului — pe orice cale, ar umple toate sufletele românești de fericire. Dar nu ar consolida definitiv situația noastră în Ardeal. 2) Războiul cu Ungaria ar fi cel mai sângeros, din toate războaiele din Europa. Ungurii sunt tot atât de fanatici, ca și noi, și am merge la războiul de extirpare. Dar astfel de război costă nenumărate vieți omenești și incalculabile distrugerii materiale, care nu s-ar limita la armată ci s-ar extinde mai ales asupra populației civile.

Un schimb de populație, oricât ar fi de dureros, nu atinge gradul de sacrificiu la care împinge un război, și mai ales un război crâncen.

Pentru că trebuie să recunoaștem, că schimbul de populație implică eforturi supraomenești și produce dureri nenumărate.

Este vorba doar de milioane de oameni, a căror soartă cade în grija Statului. Capacitatea cea mai înaltă de organizare și devotament fără de margini, pot să atenueze durerile infinite, produse de desrădăcinarea alor milioane de oameni, dar nu le pot evita.

Și totuși, *unica soluție pentru prevenirea războaielor viitoare* (sublinierile aparțin lui S. Manuilă — n.a.) și chiar și a aceluia pe care îl dorește astăzi toată suflarea românească, *este realizarea schimbului total de populație* care face orice războiu viitor fără obiect. Schimbul total este posibil din cauza standardului relativ redus al populației românești și a celorlalte popoare.

Și totuși, dacă se va lua hotărârea eroică a schimbului total de populație, întreaga națiune va trebui să se dedice acestei mari opere, și timp de o generație, toate eforturile țării vor trebui dublate și închinat exclusiv operei de consolidare a fraților noștri, pe care-i smulgem din regiunile în cari s-au născut și de cari sunt legați cu tot sufletul și cu toate interesele lor.

Conștient de toate dificultățile dar și de importanța istorică a acțiunii, trebuie să pășim la realizarea idealului creării României de mâine.

Idealul României etnicește omogenă, cuprinzând pe toți românii, fără excepție, nu a putut fi realizat până acum și părea îndoielnic, că va putea fi împlinit în viitor.

Acest ideal, *adevăratul nostru ideal național*, nu se poate realiza decât acum, cu concursul împrejurărilor istorice favorabile și sub conducerea providențială a Domniei-Voastră.

Politicește, momentul este sosit, sau foarte apropiat, pentru a putea executa o operațiune de amploare deosebită, care constă din *trecerea peste hotare a tuturor minorităților cu tendințe centrifugale* de pe teritoriul viitor al României românești, din *aducerea în țară a tuturor Românilor de sânge*, de ori unde s-ar găsi, și din trasarea nouilor granițe ale României românești, ale României veșnice, în așa fel ca *granițele politice să se suprapună exact cu limitele etnice*.

Cari vor fi aceste granițe, nu este prea greu de stabilit prin colaborarea elementului statistic cu cel strategic.

Populații minoritate cu tendințe centrifugale sunt următoarele: 1) Unguri, 2) Ruși și Ucrainieni, 3) Bulgari și 4) Sârbi.

Toate aceste minorități trebuie să dispară de pe teritoriul României. În același timp elementele românești din țările învecinate vor trebui readuse în România.

Este necesar un schimb total și obligatoriu de populație.

Deși schimbul este denumit *total*, totuși, pentru ușurarea tehnicii de schimb, se pot admite, fără nici un pericol, câteva abateri de mare importanță economică și de minimă importanță demografică. Aceste abateri posibile sunt următoarele:

1) Pot rămâne pe loc — străini în România și Români în străinătate — dacă sunt trecuți de vârsta de reproducere. Prezența lor, aici și acolo, nu prejudiciază cauza și ideea. Ei nu trebuiesc urmăriți în viitor, întrucât dispariția lor se face treptat. Lichidarea averilor lor însă ușurează transferul de valori, prin compensație.

2) Se poate admite că bogătașii satului, până la proporția de 1 sau chiar 20%, să rămână pe loc. Pentru copiii lor trebuie deschisă posibilitatea repatrierii, facultative dar cu caracter definitiv. Succesiunea și transferarea averilor lor s-ar putea reglementa prin convențiuni speciale.

Aceste concesiuni nu pot fi făcute în localitățile cari sunt pe zona de frontieră, unde schimbul trebuie să fie total și obligatoriu.

Cadrelle geografice ale operațiunilor de schimb de populație trebuie să fie România Mare, cu granițele anterioare detașărilor de teritorii din 1940. Aceasta nu înseamnă, că revendicăm integritatea frontierelor noastre de odinioară. Logica lucrurilor însă impune, ca granițele din 1940 să fie supuse unei revizuirii, făcute simultan, *pe principii strategice și etnice*.

1) *La est* această revizuire duce la menținerea liniei naturale a Nistrului, cu un schimb de teritorii în nordul județelor: Hotin, Cernăuți, Storoiineț și Maramureș, pentru a avea *graniță strategică*;

2) *La vest* linia ar coborî la marginea Țării Oașului, vest de Seini, Baia Mare, Șimleu și Cehul Silvaniei, coborând la Tileagd, iar aici la sud de Salonta, urmând apoi granița actuală până la Mureș și cedând colțul de nord-vest al județului Timiș-Torontal;

La sud, din județul Caliacra ar reveni plasa Balcic și o parte din plasa Ezibei și o fâșie îngustă la sud de Silistra-Turtucaia, dealungul Dunării.

Dacă aceste principii sunt acceptate, operațiunea trasării frontierei ar fi de natură pur militară. În același timp însă operațiunea de schimb de populație ar implica o acțiune de stil mare, de caracter social și economic cu totul excepțional.

În afară de cedările de teritorii amintite, se ridică în mod firesc și necesități cu caracter strategic, de anexări de teritorii, ca obținerea pentru România a liniei ferate Sniatyn-Delatyn-Frasin-Sighet, cu colțul păduroș al Pocuției. Deasemenea este necesar să solicităm anexarea orașului *Békés-Csaba dela Ungaria*, ca compensare pentru orașele de frontieră cedate și ca punct strategic și economic esențial. Orașul are o majoritate absolută de Slovaci, — a căror repatriere ar fi o chestiune ușor de rezolvat.

Operațiunile de schimb de populație capătă o notă de deosebită actualitate, prin ocuparea de către armatele germane a Jugoslaviei și a Ucrainei. Jugoslavia a însemnat întotdeauna un punct neclar în politica de populație a neamului românesc. În momentul de față însă, Jugoslavia oferă punctul de plecare, care poate declanșa realizarea idealului nostru național.

Schimbul total de populație s-ar face în mai multe etape.

Etapa întâi. Pe teritoriul actual al României, în județele: Timiș, Caraș, Severin și Arad avem un număr de 42.472 suflete de sârbi. (Recensământul din 1930). Acest grup minoritar, neînsemnat ca număr, are totuși un rol deosebit de important în planurile de expansiune jugoslavă. Banatul românesc a fost neconținut revendicat de către opinia publică a Jugoslaviei. La data când Sovietele ne-au răpit Basarabia și Bucovina, presa sârbă nu s-a mulțumit să găsească justificare pentru răpirea unui pământ locuit în majoritate absolută de Români, dar a formulat și vechea pretenție a Jugoslaviei asupra Banatului întreg. Pentru a extirpa definitiv orice veleitate sârbească asupra Banatului, oricât ar părea de neserioasă această veleitate, prima lege a politicii de populație românești trebuie să fie *evacuarea imediată a tuturor sârbilor din Banatul românesc*.

Această măsură implică, bine înțeles, și evacuarea a 68.897 de Români din Banatul Sârbesc și a circa 400.000 Români din Timocul sâr-

besc. (Date din 1921) (După statistica oficială jugoslavă din 1921, numărul total al Românilor din întreaga Jugoslavie ar fi de 231.068 suflete).

A expatria 42.472 (1930) Sârbi și a aduce în țară 467.897 Români, nu înseamnă schimb de populație. Deci, această operațiune trebuie legată strâns de etapa a doua și a treia de schimb de populație, urmărite de Statul nostru.

Etapa a doua constă din recuperarea unei părți din Cadrilaterul nostru și anume, a zonei pe care am indicat-o în propunerile făcute de Guvernul român la Berlin și la Roma în 1940.

Din aceste zone, Bulgarii urmează să fie evacuați de guvernul bulgar și așezați în Valea Dunării și a Timocului. În Timoc, Bulgaria poate fi compensată în contul Jugoslaviei. Bulgaria va trebui să ne cedeze României din Vidin și din Valea Dunării, spre a umple golurile lăsate de Bulgarii plecați din Cadrilater. În practică, României din Bulgaria nu vor trebui transferați în Cadrilater, ci mai grabă în Transilvania, de unde va fi evacuată populația maghiară.

România va putea, cu această ocaziune, ceda Bulgariei și pe Bulgarii din Banat (10.012), pe cei din Basarabia (136.726 în 1930) și pe toți coloniștii bulgari aduși în Muntenia și Moldova în secolul XIX, cari se mai declară drept bulgari (5.308 la 1930).

Prin aceste schimbări Bulgaria nu pierde nimic, nici ca număr de suflete și nici ca teritoriu. Iar România câștigă în ambele sensuri. În plus, se va putea considera ca definitiv lichidat un conflict latent, care astăzi nu este aparent, din cauza constelației politice internaționale, dar pe care îl putem prevedea cu certitudine, la prima ocazie, când Bulgarii vor avea un conflict armat cu oricare din vecinii lor, fără amestecul marilor puteri (conflict Turco-Bulgar, Greco-Bulgar, Sârbo-Bulgar).

Deși nu este probabil ca oamenii politici bulgari să accepte benevol acest lucru, totuși evidența cifrelor statistice ar putea fi convingătoare. Trebuie deasemenea accentuat argumentul că, soluția actuală a „păcii eterne“ dintre România și Bulgaria nu a ieșit din consensul ambelor părți, ci din constrângerea uneia dintre părțile „contractate“, ceea ce, în perspectiva viitorului, reduce valoarea morală a obligațiunilor ce ne-au fost impuse prin forța împrejurărilor la 1940.

Acest schimb de populație împarte Cadrilaterul în două: 5.038 km. p. rămânând Bulgariei și 2.416 km. p. urmând să fie evacuați de populația bulgară și cedați din nou României. Împărțirea Cadrilaterului s-ar face în proporția de 67,6% față de 32,4% în favoarea Bulgariei.

Rezultatul schimbului ar fi: plecarea tuturor Bulgarilor din România (Banat, Muntenia și Basarabia, în total 179.046 Bulgari) și revenirea la România a unui număr de aproximativ 85.000 Români, cari mai trăesc astăzi în Bulgaria, dar pe cari statistica bulgară nu-i mai arată la recensământul ultim.

Teritoriul cedat de Bulgaria în Cadrilater se va compensa la colțul de nord-vest a Bulgariei, prin anexarea unui teritoriu corespunzător din valea Timocului, care va fi evacuată de Români.

Urmează să apreciați, dacă este oportună punerea în discuție a problemei bulgare chiar dela începutul tratativelor.

Etapa a treia a schimbului de populație decurge în mod firesc din nevoia de a plasa populația românească retrasă din Jugoslavia, în Ardealul de sub ocupația ungurească. Într-adevăr, din Jugoslavia noi re-tragem aproximativ 467.897 Români (Date din 1921. Cifra exactă nu se va cunoaște decât după un recensământ ce s-ar face în Timoc).

Pentruca Românii retrași din Jugoslavia să poată fi plasați în Ardeal, este neapărat nevoie, ca Ungurii să evacueze teritoriile revendicate de România.

În locul Românilor retrași din Timoc și trimiși în Ardeal, vor putea fi trimiși Sârbii din Bacica și din Banat, cari sunt în număr de aproximativ 502.415. (La 1921). Prin plecarea Sârbilor din Bacica și Banat se produce un vid însemnat, care poate fi utilizat pentru plasarea Ungurilor din Transilvania. România poate mări posibilitățile de colonizare ale Ungurilor prin cedarea colțului de nord-vest al județului Timiș-Torontal.

În zona Bacica Ungurii fac și astăzi colonizări. În toată zona Bacica-Banat pot fi plasați 600.000 Unguri. (Eventual rămânând Jugoslaviei o fâșie din Banat în fața Belgradului).

La nord de Mureș, până la Maramureș, rectificarea de frontieră, ar da Ungariei în zona de frontieră, de 5812,5 km.p. (inclusiv orașele: Salonta, Oradea, Carei și Satu Mare) cu o populație de 482.611 suflete din cari populația românească este de 181.921 suflete, care de asemenea se retrage, spre a omogeniza întreaga zonă de frontieră între Ungaria și România. Din cei 1.353.276 Unguri din Transilvania, prin această modificare de frontieră, s-ar plasa circa 600.000 Unguri în Bacica-Banat, 225.708 Unguri rămân pe loc în zona de frontieră Oradea—Sătmar și 181.971 ar veni în locul Românilor retrași dela granița de vest. Ar rămâne neplasați 345.579 Unguri.

Soluția ideală pentru plasarea acestei populații ungurești ar fi colonizarea Rutenilor din Carpații Păduroși în Transnistria în locul Românilor, cari ar fi readuși în România. Carpații Păduroși, în toate privințele, se aseamănă cu regiunea ocupată de Secui. Așezarea Secuilor în această zonă ar îndepărta pe Ucrainieni din Câmpia Tisei, creând o liniută etnică maghiaro-ucrainiană pe crestele de nord-est ale Carpaților și ar soluționa și problema secuiască, care a dus la deciziunea nefirească dela Viena, în baza căreia s-a atribuit Ungariei o regiune de opt județe mari, cu majorități ungurești, o soluție care nu poate fi menținută și nici măcar explicată.

Numeroși specialiști germani, cărora le-am demonstrat acest fapt, au recunoscut, că arbitrajul dela Viena are temeiuri de oportunitate politică și nu de rațiune. Nici unul nu a încercat măcar să dea o explicație deciziei arbitrare.

În concluziune, soluțiunile propuse rezolvă: 1) Problema Dobrogei; 2) problema Bulgarilor din România și din Basarabia, cari la data conferinței dela Craiova era ocupată de Soviete; 3) problema Românilor din Bulgaria, dând Bulgariei atât ca populație cât și ca suprafață un plus față de ceea ce are astăzi și eliminând toți Românii din Bulgaria și toți Bulgarii din România; 4) problema Românilor din Timoc și Banatul sârbesc; 5) problema Sârbilor din România; 6) problema Ungurilor din Jugoslavia; 7) problema Sârbilor din Ungaria; 8) problema Ungu-

rilor din Ardeal; 9) problema Rutenilor din Carpați și 10) *Problema Ardealului și a Românilor din Ungaria.*

Problema schimbului de populație va fi încheiată numai după ce se va face și schimbul total româno-ruso-ucrainian.

Rezolvarea tuturor acestor probleme mari, s-ar face cu sacrificii teritoriale mici, și ar crea stare de reală pacificare în basinul dunărean.

Impăcarea conflictelor s-ar face în dauna Jugoslaviei, care deși a pierdut un războiu, totuși nu pierde decât un teritoriu locuit de minoritari. România primește 2.416 km. pătrați dela Bulgari și nimic dela Sârbi. Se lichidează de asemeni diferendul româno-sârb, prin retragerea din țările respective a tuturor conaționalilor. România păstrează granițele vechi față de Jugoslavia. În Banat, locul Serbiei îl ocupă Ungaria, care se învecinează cu România pe o întindere mult mai lungă. Situația Jugoslaviei se va lămurii definitiv la Conferința păcii.

Se lichidează astfel complet conflictul insolubil, cu Ungaria, care își primește pe toți Ungurii din România. Ungaria primește Banatul și Bacica dela Jugoslavia, Carpații Păduroși evacuați de Ruteni devin Secuimea nouă. România spre vest va avea un singur vecin: Ungaria. Ungaria devine etnicește stăpână pe crestele Carpaților de nord-est și o țară cu bază etnică sănătoasă. Ucrainenii din Ungaria vor fi colonizați de noi în Transnistria, deodată cu Ucrainenii din Pocuția și din Basarabia și Bucovina. Ungurii primesc și o parte din Banatul românesc și zona maghiară din Crișana. Românii din Timoc se colonizează în Secuime, iar cei din Banatul sârbesc în Ardeal, Crișana, Banat și în Cadrilater. Românii iau în schimb punctul avansat dela Békés-Csaba cu populația slovacă și satele românești Chitighaz și Aletea. Ungurii din Békés-Csaba vor fi schimbați cu Românii din Gyula, Oradea, Carei și Satu Mare.

În etapa a patra a schimbului total de populație, Rușii și Ucrainenii vor fi schimbați cu Românii de dincolo de Nistru, cu rectificarea de frontieră din județul Cernăuți și Hotin, de 816km.p., drept compensație pentru linia Snyatin—Frasin—Sighet, care implică revendicarea unei suprafețe de 5.704 km.p. și construirea unei linii ferate de 80 km.

Problema celorlalte minorități, nu se poate discuta în momentul de față. Astfel, problema Germanilor, Sași și Șvabi se va rezolva deodată cu lichidarea războiului. Toate indiciile pledează pentru repatrierea lor în Germania de mâine (Etapa a cincea).

Problema Turcilor se va soluționa definitiv prin transferul treptat, operat de guvernul turc (Etapa a șasea).

Problema evreiască și cea țigănească nu intră în cadrul soluțiilor de schimb de populație, ci de transfer unilateral și va fi expusă într-un memoriu special (Etapa a șaptea).

Bilanțul schimbului de populație și de frontiere este următorul:

Suprafața României-Mari ..... 295.049 km.p.

Teritoriul cedat din Cadrilater ..... 5.038 km.p.

Teritoriul primit dela sau cedat Jugoslaviei —

Teritoriul cedat Ungariei ..... 5.812,5 km.p.

Teritoriul primit dela Ungaria ..... 1.040 km.p.

Teritoriul primit dela Polonia-Cehoslovacia 5.704 km p.

Teritoriul cedat Ucrainei ..... 816 km.p.

Total cedat ..... 11.666,5 km.p.

Total primit ..... 6.744,0 km.p.

Pierdere efectivă ..... 4.922,5 km.p.

Suprafața României viitoare 290.126,5 km.p.

Populația României Mari la 1930 ..... 18.057.028 locuitori

Români ..... 12.981.324 sau 71,90%

Unguri ..... 1.425.507 sau 7,90%

Germani ..... 745.421 sau 4,10%

Ruși-Ucrainieni ..... 991.265 sau 5,50%

Sârbi ..... 51.062 sau 0,30%

Bulgari ..... 366.384 sau 2,00%

Evrei ..... 756.930 sau 4,20%

Turci-Tătari ..... 176.913 sau 1,00%

Alții ..... 562.322 sau 3,10%

Modificările produse prin schimbul de populație:

Părăsesc țara: Sârbi 42.472

Bulgari 179.046

Unguri 1.353.276

Ruteni-Ruși 991.265

Evrei (Mozaici) 756.930

Ucrainieni (Pocuția) 60.000

Polono-Cehoslovaci 198.629

Pleacă total 3.581.618

Sosesc în țară Români din:

Bulgaria ..... cca. 85.000 (Evaluare pe baza datelor din 1910)

Jugoslavia ..... cca. 467.897 (Evaluare pe baza datelor din 1921)

Ungaria ..... cca. 44.688 (Evaluare pe baza datelor din 1910)

Rusia ..... cca. 800.000 (Evaluare)

Macedonia ..... cca. 200.000 (Evaluare)

Polonia-Cehoslovacia ..... cca. 4.774

Sosesc în țară Români 1.602.359

Diferența în minus ..... 1.979.059 suflete

Excedentul probabil de populație între anii 1930—1941 este de 2.000.000 suflete.

Deci populația probabilă a României viitoare va fi de 18.036.087 suflete din cari:

Români ..... 16.402.966 sau 90,90%

Germani ..... 819.963 sau 4,50%

Turci-Tătari ..... 194.604 sau 1,10%

Alții ..... 618.554 sau 3,40%

* Arhivele Naționale, filiala București, *Fond dr. Sabin Manuilă, XII/211, f. 1—10.*